

СОЦИОКУЛТУРОЛОШКИ АСПЕКТ ПРЕВОЂЕЊА КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА

Основни циљ овог рада је скретање пажње на чињеницу да преводилачка делатност није искључиво лингвистичка операција, већ да је блиско повезана са студијама културе, нарочито када је реч о превођењу књижевног текста. Из тог разлога је неопходно да се делу приступи као јединственој смисаоној целини коју треба сместити у шире друштвене, етничке, националне и временске оквире. С обзиром на то да дело рефлектује културу једног народа, превођење не представља конфронтирање двају језика, већ двеју култура. У том смислу, овај рад разматра неколико фактора везаних за начин на који се превод третира и развија у културолошком контексту, почевши од цивилизацијског третирања другости, преко историјског преокрета у превођењу књижевног дела, до различитог превођења различитих врста књижевног текста.

Кључне речи: превођење, наука о превођењу, студије културе, књижевно дело

1. Увод

Сврха преводилачке активности је од давнина тумачена у својству своје комуникацијске функције, тачније, преношења поруке са изворног на језик превођења. Међутим, недоумица која постоји толико дуго као и сама дисциплина тиче се тога да ли она припада области лингвистике или студија културе. Наиме, уколико би требало очувати основну делатност превођења, а то је преношење поруке, неопходно је обезбедити да резултат превођења одговара оригиналу и по смислу и по произведеном утиску. Имајући то у виду, преводилачка делатност, посматрана као процес, пролази кроз три фазе: упознавање и тумачење изворне поруке, проналажење језичких средстава за њено преношење и њено уобличавање у текст на језику превода (СИБИНОВИЋ 1990: 55). Управо из ове поделе произилази горе поменута недоумица о класификацији превођења као академске дисциплине, јер су језичка средства неминовно присутна у уобличавању

¹ katarina.iiilic@gmail.com

поруке, али и подједнако важна као и њено разумевање од стране онога ко тумачи превод, а припада одређеној култури, различитој од културе аутора изворног текста. А поред тога, како Стојнић (1980: 3) наводи, сама чињеница да превођење спада у врсту међуљудског контакта резултира тиме да ова делатност свакако мора превазићи оквир језичких појава.

Међутим, на тренутак треба питање припадања ставити на страну и вратити се на почетак, тј. на чињеницу да превођење, тачније наука о превођењу, свакако представља академску дисциплину и да је резервисана за научну елиту (ВЕНУТИ 1998: 210), иако је често била занемаривана, односно никада превише интересантна да би се на њу гледало са научне тачке гледишта, већ је углавном посматрана као додатак учењу страног језика. Чак и образовне институције, које теже да повежу студије језика и књижевности, према преводу се односе са једва прикривеним ниподаштавањем (ХЕРМАНС 1985: 7). Баснет (Bassnett), насупрот томе, тврди да је током осамдесетих, а нарочито деведесетих година двадесетог века, наступила промена у ставу према превођењу и да је ова дисциплина коначно почела да бива схваћена озбиљно, а не као маргинална активност. Узрок томе је пораст глобализације и потреба да се истакне интеркултурална комуникација. Превођење је у ту сврху добило значајно место у тумачењу подељеног света (БАСНЕТ 2014: 1).

Вративши се на почетно питање припадности преведеног текста, неопходно је указати на значај његове како лингвистичке тако и екстралингвистичке функције. Наиме, како Стојнић (1980: 6–9) објашњава, превођење свакако означава рад на језику, услед пребацивања карактера са једног језика на други и на тај начин даје допринос области лингвистике. Такође, треба нагласити да лингвистички пут представља само почетак у процесу превођења и да свакако не може покрити све његове области. Осим тога, често се дешава да преводилац концентрисањем на семантичку еквиваленцију „од дрвета не види шуму“ (ГЛИД 2012: 8). Из тог разлога је неопходно да се делу приступи као јединственој смисаоној целини коју треба сместити у шире друштвене, етничке, националне и временске оквире. На тај начин се уочава да је немогуће искључити екстралингвистичке факторе. У том смислу није могуће заобићи и игнорисати постојање једног, у теоретском смислу новог, екстралингвистичког односа – односа превођења и друштва. Овај однос, који је добио своје научно утемељење тек у двадесетом веку, проучава корелацију ових дисциплина, улогу превода у друштву, као и друштвену димензију преводилачке праксе (СИМЕОНИ 2007: 13).

Имајући то у виду, може се рећи да највећи проблем преводиоцу представља чињеница да језик одражава културу једног народа. У том смислу, превођење не представља конфронтирање двају језика, већ двеју култура.

Управо се из тог разлога долази до закључка да мања подударност култура доводи до већег изазова за преводиоца. Подударност двеју култура огледа се у претходном историјском развоју, као и тренутном степену развитка друштва из којег потиче оригинал, као и оног за који се преводи. Што је цивилизацијско подударање веће, ближа је и симболика која се користи у датим срединама, а која неминовно постоји и у језику. Тако Сибиновић наводи пример црне боје, која у хришћанском свету симболизује жалост, док је она на кинеском подручју, као и подручју муслиманских земаља добила еквивалент у белој (1990: 56). Један од начина превазилажења овог проблема, како Ливир наводи, јесте покушај „натурализовања“ различитих култура кроз превод, како би он био прилагођенији читаоцу преведеног текста и онеме на шта је он навикао (ЛИВИР 1982: 237).

Свакако, треба истаћи да није свака врста превода подједнако изазовна по питању друштвене, односно културолошке² условљености. У том смислу треба разликовати стручни (научни) текст од књижевног, односно њихове преводе. Основна разлика је у томе што први одговарају на питање *шта* се говори, а други на питање *како*. Тиме се јасно уочава да језичка димензија текста, за разлику од саме информације, има већи значај у књижевном делу. Говорећи о овоме, Сибиновић (1990: 62) наводи да разлика између ова два превода заправо резултира из њихових различитих циљева. Наиме, стручни текстови су базирани на принципима рационалног и логичког мишљења, те је задатак преводиоца да недвосмислено и прецизно опише појаву која је предмет оригиналног текста. С друге стране, у књижевним текстовима суштина ствари се налази у естетичком утиску, па се сликовитост и емоционалност остварују посебном организацијом језика. Из тог разлога се од преводиоца захтева да, поред саме информације, односно мисаоне садржине, у превод унесе и естетички утисак оригинала. На тај начин се види да је социо-културолошки аспект превођења дела знатно израженији у књижевном тексту, те као такав представља област полемике за преводиоца, а значајно подручје анализе у оквиру науке о превођењу.

2. Превод као рефлексивна култура

Историја науке о превођењу указује на то да се став према овој делатности током историје мењао, те да представља један динамички процес. Наиме, у овом смислу треба имати у виду на који начин су се разли-

² У тексту се термини „културни“ и „културолошки“ односе као синоними, с обзиром на то да у енглеском језику постоји један термин за оба (*cultural*).

чите културе односиле према овом процесу и учиниле га променљивим. Ливир указује на врло значајну чињеницу по којој се став једне културе према „Другом“ заправо рефлектује у односу према превођењу. Дакле, различите методе превођења резултат су различитих приступа према „Другом“, а самим тим се могу сматрати променљивим. Парадоксално је то што прихватање превођења као променљивог процеса њега заправо ставља у централну позицију приликом дефинисања културе. Услед тога, однос према преводу који једна култура заступа заправо представља добар показатељ о каквој култури је реч. Улазећи у суштину овог феномена, Ливир даље наводи да цивилизације које себе сматрају централним у свету који настајују заправо немају развијен однос према оном што је „Друго“, односно према нечему што нису оне саме. У томе смислу, оне су хомогене, и сматрају своје посматрање ствари као „природно“, те имају тенденцију да натурализују све оно што се налази ван њихових оквира размишљања. Говорећи о преводу, ове културе преводе текст тако што га замењују, на чист и једноставан начин, тако да превод заузме место оригинала. На тај начин, оригинал нестаје иза превода, а превод заузима улогу оригинала у култури за коју се преводи. Насупрот томе, културе које нису хомогене, већ интерно подељене лингвистичким разликама, наглашавају значај процеса превођења и сматрају да разумевање треба да заузме централно место у комуникацији. Из тог разлога често није могуће остварити превод „реч за реч“ (ЛИВИР 1998: 12–16).

Ливир није био усамљен у ставу да су цивилизацијско и културолошко уобличење једног народа неодвојиво повезани са процесом превођења. Ту идеју подржавао је и Симеони, који тврди да превођење заправо сигнализира неуравнотеженост у културним односима. Већ је добро познато да превођење као такво дуго времена није сматрано научном дисциплином вредном посебне анализе, те да је тек у двадесетом веку дошло до промене у овом смислу. Симеони се пита шта је заправо узрок ове глобалне промене у односу на превод и превођење. Одговор на ово питање нас враћа на однос превођења и друштва. Наиме, овај аутор даље наводи како је буђење друштвене свести након Другог светског рата са собом донело другачији став према тексту уопште, а самим тим и према преведеном тексту, тачније, доминација лингвистичке/семиотичке перспективе посматрања текста замењена је свеобухватнијим начином посматрања, контекстуализацијом, те је социолошки поглед постајао све значајнији, што је нарочито уочљиво у последњим деценијама (СИМЕОНИ 2007: 16).

3. Постколонијални преокрет у науци о превођењу

Као што је већ споменуто, културолошки аспект превођења није подједнако важан за сваку врсту текста. С обзиром на важност саме информације, код техничких текстова није од великог значаја начин на који ће се нешто превести, као ни контекст, већ искључиво семиотичка, тј. значењска димензија. Управо из тог разлога ће у нашем случају у фокусу бити књижевни текст, где се превођење, између осталог, односи и на преношење значења из једне у другу културу.

Наглашавање контекста у односу на текст, настало поменути буђењем друштвене свести са средине прошлог века, означава културни преокрет у оквиру науке о превођењу, пре свега, уметничког текста. Овај преокрет, који је веома брзо добио глобалне размере, инспирисан је повећаним интересовањем за постколонијалну књижевност и критику, те се може назвати *постколонијалним преокретом* у превођењу књижевног текста (ПЕТЕРСОН 1999).

Суштина постколонијалне књижевности, засноване на постколонијалном социјалном систему, базира се на односу потчињених и повлашћених, тачније на начину на који се „другост“ третира у друштву. Како Хоми Баба (Homi Bhabha) наводи, конструкција колонијалног субјекта у дискурсу, а самим тим и спровођење моћи кроз дискурс, захтева уобличење форми различитости (БАБА 1994: 67). И не само различитост већ бинарна подела света уобличава наше друштвено искуство. То друштвено искуство, пренесено на поље књижевности, заправо представља пројекцију „другости“.

Пројекција „другости“, посматрана кроз призму књижевног превода, није ништа друго до бинарна опозиција супротности, као што су превод и оригинал. Овај став нас враћа на Ливирову идеју с почетка по којој превод једног дела заправо рефлектује однос културе према „Другом“, а то је суштина постколонијалног преокрета у превођењу књижевног дела.

С обзиром на чињеницу да постколонијални преокрет заправо осликава неравноправне друштвене односе, који добијају своје уобличење у књижевности, а потом се рефлектују и на превођење, Баба је покушао да помири различитости, уводећи термин „хибридност“. Циљ културне хибридности био би да различитости стави у такав однос који би ставио тачку на хијерархијску структуру различитости (1994: 3–4). Ова идеја, међутим, није наишла на одобравање критике, јер се сматрало да хибридност још више наглашава колонијалну моћ путем стратешког преокрета, који носиоци моћи преузимају наводним одрицањем моћи, што заправо представља ревалоризацију дискриминације (ПЕТЕРСОН 1999).

Без обзира на даљу критику метода постколонијалног преокрета, коју је изнео Петерсон (ПЕТЕРСОН 1999), он ипак наглашава значај овог

теоријског оквира. Управо је овај аутор истакао да студије књижевности и наука о превођењу морају бити засновани на стварним, контекстуалним, историјским, социокултуролошким и текстуалним основама код најмање двеју култура, као и на спремности да се ове основе узму у обзир како би се разумеле специфичности тих култура.

4. Социокултуролошки фактори превода и превод као део књижевног полисистема

С обзиром на то да већина теоретичара из области науке о превођењу заступа мишљење да превођење књижевног дела није чиста лингвистичка операција, поставља се даље питање положаја преведеног дела у оквиру студија културе, као и у самом књижевном систему.

Пошто се не може негирати да превод представља јединство лингвистичких и културолошких елемената, Сибиновић (1990: 127) наводи два суштаствена проблема књижевне креације. На првом месту, реч је о обликовању текста на језичком нивоу када се фонетски, морфолошки, синтактички и лексички елементи разликују у језику оригиналног дела и језику на који се преводи. Други проблем односи се на недостатак еквивалената кад је реч о културно-историјским и друштвено-политичким разликама, као и разликама у развијености науке и технике. Ови проблеми представљају нарочити изазов за преводачку делатност. Међутим, имајући у виду да је наука о превођењу системски утемељена дисциплина, сваки проблем мора бити системски решен. У том смислу Сибиновић каже како се кроз седам категорија може успешно реализовати процес превођења. Поменуте категорије обухватају следеће:

„1. проналажење функционално еквивалентних стилско-језичких кључева у складу са дијахронијским и синхронијским карактеристикама језика и књижевности примаоца; 2. замена примарних појмова, ради остварења конотативних значења која су у оригиналу као целини смисаоно примарна – са задржавањем естетичке игре преплитања денотативног и конотативног (игра речима, метафора, епитет и сл.); 3. замена ради очувања еквивалентне оригиналу свежине исказа (избегавање баналних рима, баналних епитета и сл.); 4. преобликовање ритмичко-метричке основе дела у складу са: а) језичком специфичношћу двају језика; б) књижевном традицијом у књижевностима двају језика (функционална еквивалентност); 5. селективно изостављање делова исказа из оригинала, ради уклапања у еквивалентну оригиналу ритмичко-метричку матрицу; 6. додавање делова исказа којих у оригиналу нема, али су потребни ради испуњавања на текстуално, због језичких разлика, празнијим местима – одговарајуће ритмич-

ко-метричке матрице, или ради остваривања еуфонијске еквивалентности, односно еквивалентности у римовању; 7. компензација – у оквиру исте поетско-изражајне категорије, у оквиру различитих тематско-изражајних категорија, на истом месту где се изостављено надокнађује, накнадно или претходно надокнађивање изостављеног“ (СИБИНОВИЋ 1990: 129–130).

Имајући ово у виду, може се рећи да превод мора савладати лингвистичке и културолошке разлике оригиналног текста, тако што ће их умањити и заменити новим сетом разлика, које потичу из језика и културе за коју се преводи (ВЕНУТИ 2000: 468). У том смислу, кључни термин преводачке делатности је „селективност“, с обзиром на то да није могуће све елементе оригинала унети у преведени текст, те да мора доћи до симплификације. Што је већа разлика између оригиналне и циљне културе, већи је подстицај за упрошћавањем (ТИМОТСКО 1999: 23).

Како смо, путем лингвистичког оквира, постепено ступили на подручје студија културе, предстоји ново питање, које се тиче самих културолошких фактора, од којих зависи преводачка активност. Притом, не треба изгубити из вида да је ово питање јако комплексно, те да се јавља не само у оквиру науке о превођењу, већ и у другим дисциплинама, попут социологије културе, компаративистике, неконфронтативне лингвистике, историје и теорије књижевности и друго. Покушавајући да разјасни ово подручје, Сибиновић издваја следеће факторе: економску базу средине за коју се преводи, степен политичке и културне отворености те средине, општи културни ниво, односно ширину читалачке публике за коју се преводи, развијеност домаће књижевности, као и традицију превођења (1990: 131). Уопште узев, може се рећи да неизоставно треба узети у обзир утицај времена и средина из којих потиче изворни текст, али и оних за које се преводи, јер управо ти фактори имају одлучујућу улогу о обликовању текста. Да би се остварио превод, неопходно је извршити одређене измене на тексту, јер врло често није могуће остварити директно преношење језичких јединица, а циљ сваког текста је могућност да га реципијент доживи. Пример који се често наводи као илустрација потешкоћа за преводаоце јесте превођење дијалеката и архаичног језика. Тако Брисет (1996: 344) поставља питање како у француском језику пронаћи еквивалент дијалекта америчког југа из Фокнерових (Faulkner) романа. Ово питање постаје још сложеније када се као фактор узима у обзир историјска дистанца. Осим тога, иста ауторка отвара питање архаичног језика и дилему да ли архаични језик треба модернизовати како би био пријемчивији савременом читаоцу или би пак преводац требало да путем језика оживи епоху из које оригинално дело потиче (БРИСЕТ 1996: 344). Наш теоретичар Сибиновић даје одговор на ово питање:

„У таквим случајевима, пошто у време када је створено песничко дело у свом језичко-стилском плану, архаичност није имала изражену компоненту, оно се обично преводи у стилским оквирима времена за које се припрема. Ако се не поступи тако, онда архаичним језичко-стилским изразом не само што се уноси једна компонента које није било ни у пишчевој интенцији ни у његовој реализацији него се чак подиже непотребна баријера за спонтано естетичко доживљавање код савремених читалаца [...] тај стил времена се обично наговештава извесним благим наносима архаичне лексике и фразеологије. Али се и у таквом архаизовању текста увек полази од фонда, односно од система савремених песничких изражајних средстава“ (СИБИНОВИЋ 1990: 134).

Имајући у виду то да превођење дела доводи до померања на уметничком плану, јер није увек могуће директно преношење елемената из оригинала, Сибиновић сматра да превод заправо представља изневеривање оригинала, те се поставља питање која је вредност превода као уметничког дела и који положај заузима у оквиру књижевности (1990: 132). Свакако се мора запазити да питање положаја преведене књижевности у оквиру студија књижевности није нашироко разматрано од књижевних теоретичара, те да се питање превода постављало само онда када није могло бити избегнуто. У том смислу не постоји кохерентни систем који би се бавио овим проблемом. Такође, свест о томе да књижевни превод може представљати посебан књижевни систем није довољно развијена. Из тога разлога јавља се недостатак дисциплине која би се бавила односом самих преведених дела одвојених од домаћег контекста, а самим тим натурализованих од циљне културе, са позиције борбе између центра и периферије (ЕВАН ЗОХАР 1990: 192). Еван Зохар (Evan-Zohar) сматра да се преведена дела морају посматрати у оквиру књижевног полисистема, у којем могу заузети централну или периферну позицију. То значи да, с једне стране, превод може активно учествовати у развоју историје књижевности, те да не постоји јасна граница између превода и оригинала, јер се оба посматрају у истој равни, док, с друге стране, периферна позиција обликује систем књижевног превода као подсистема у оквиру горе наведеног полисистема, тако да превод нема активну улогу у доминантним процесима развоја саме књижевности. Коју од ових позиција ће преведено дело заузети зависи не од књижевног већ од система културе (1990: 193, 195, 197).

5. Превођење поезије, прозе и драме

Говорећи о преводу књижевног дела, свакако не треба занемарити чињеницу да свака књижевна врста захтева индивидуални приступ, те

доводи до индивидуалних потешкоћа, које се тичу како језичких тако и културолошких елемената. Међутим, литература о превођењу књижевног дела није у довољној мери системски развила корелативне односе у књижевностима двају језика, па се решења углавном налазе у преводилачкој пракси. У том смислу, теоретичари најчешће разликују превођење поезије, прозе и драме.

Свака врста књижевног превода има задатак да пренесе значењски садржај, емоционалну изражајност и језичко-структурни облик оригинала. Идеалистички посматрано, књижевно дело се сматра јединственом уметничком целином, ако су сва ова три аспекта задовољена, што је у пракси готово немогуће. Из тог разлога је задатак преводиоца да одреди који ће од ових аспеката жртвовати како би истакао неки други. Како Њумарк (Newmark) наводи, најличнија и најусредсређенија од ових врста јесте поезија, где реч има веће значење него у осталима. Друга значењска јединица није реченица, већ стих. Овај аутор даље каже да и лексичке јединице и стихови морају бити очувани у контексту одговарајуће интерпункције и тачног превода метафоре (1988: 163). Како би се то извело, преводилац мора практиковати одређени редослед, који би олакшао сам процес превођења. Најпре, Њумарк каже, треба изабрати форму у циљном језику, која је најприближнија форми у изворном језику; то може бити сонет, катрен, слободни стих и слично. Потом треба изабрати фигуративно значење, тј. конкретне слике у песми. Последња фаза укључује одабир ситуације, мисаоних речи и звучних ефеката. На крају, када се сви ови елементи укомпонују, заправо се добија нова песма (1988: 165). Када говоримо о превођењу метафора, ту се јавља највећа дилема. Једна група теоретичара заступа став да метафоре из изворне културе треба заменити метафорама познатим у циљној култури, јер је главни задатак поезије да изазове емотивни ефекат. С друге стране, супротан став се темељи на убеђењу да метафоре треба сачувати у оригиналу, а да је на реципијенту задатак да протумачи њихово значење, у складу са познавањем културе оригиналног дела. У том смислу, не сме се чинити уступак читаоцу (ЊУМАРК 1988: 164).

Прозна дела, када је реч о преводилачкој делатности, представљају мањи изазов од поезије. Овде Њумарк превасходно истиче кратку причу и роман. Говорећи о краткој причи, овај аутор каже да се она налази на другом месту по сложености превода, одмах иза поезије. Олакшице се, у том смислу, односе на то што је проза ослобођена ограничења у виду метра и риме, а звучни ефекти имају мање значајну улогу. Поред тога, преводилац има слободу да продужи своју верзију, као и да приложи објашњења уз текст (1988: 170). Међутим, исти аутор наводи да се у прозним делима јављају неке додатне потешкоће за преводиоца, којих нема у превођењу

поезије. На пример, треба издвојити превођење личних имена, из разлога што она често индикују како културолошка обележја датог друштва тако и одређену поруку, коју је аутор наменио читаоцу. Поред тога, не сме се изгубити из вида ни пишчев идиолект, лични стил, као и књижевне конвенције одређеног времена или покрета. Свакако треба обратити пажњу и на превођење дијалеката (1988: 171). Сви ови елементи не припадају области језика на начин на који је то случај са поезијом, где су ограничења више лексичка него културолошка. Иако се проза сматра једноставнијом за превођење, са језичке тачке гледишта, у смислу културолошких разлика, преводилац мора бити много опрезнији у случају прозних дела.

На крају, не треба изоставити ни превођење драмског дела, које такође има своје особености и потешкоће. С обзиром на то да је драма намењена извођењу, Њумарк наводи да на уму увек морамо имати потенцијалног гледаоца и његово разумевање дела. У том смислу се преводилац сусреће са немогућношћу да даје додатна појашњења, тумачи игре речи и остале двосмислености и културне разлике. Овај аутор посебно наглашава чињеницу да се драма састоји из драмског текста и подтекста, односно од онога што аутор каже и онога што заправо мисли, а треба га прочитати између редова. Преводилац има задатак да преведе и једно и друго. Поред тога, оно на шта треба свакако обратити пажњу јесте временски и културолошки јаз, који постоји међу ликовима у драми, а тај јаз мора такође бити преведен на циљни језик. У говору ликова се такође може приметити њихов друштвени статус, образовање, темперамент, а сви ови суптилни елементи не смеју бити изгубљени у преводу како би лик наставио да живи и на циљном језику (ЊУМАРК 1988: 172).

Без обзира на то која књижевна врста се преводи, треба рећи да ни за једну од њих није установљена норма по којој би одређени елементи превођења добили своје структурно, хијерархијско утемељење, које би се могло поштовати као опште правило. Из тог разлога, индивидуални став и склоности преводиоца представљају одлучујући чинилац, који одређује да ли ће културолошке референце бити подређене језичким факторима или обрнуто.

6. Закључак

Имајући у виду чињеницу да сваки превод, а самим тим и књижевни, представља комуникацијски чин, те да му је основни задатак преносење поруке, истакнуто је да он неопходно подразумева комуникацију двеју култура. Цивилизацијско подударане, тј. неподударане, основни је

проблем на који преводилац наилази када треба направити спону између друштава којима дати језици припадају. Међутим, основни недостатак који већина теоретичара истиче односи се на то да поступак превођења није систематски утемељен, те да сваки преводилац појединачно решава проблем који се тиче цивилизацијских разлика на које се наилази у књижевном тексту. Свакако, треба истаћи да је императив који се поставља разумевање текста самог читаоца, а колико ће на њему бити да тумачи симболику оригиналне културе, остаје на преводиоцу да одреди. Поред тога, Паркс каже да се дела преводе са јасном сврхом, односно да би испунила одређену функцију, што оправдава одступања од оригинала (ПАРКС 2007: 8)

С обзиром на то да превођење није чиста трансмисија са једног језика на други, Стојнић наводи да оно представља истраживачки и стваралачки поступак (1980: 188). Истраживачки, из разлога што се култура оригиналног текста мора проучити како би се створио еквивалент у другој култури, било да се симболика изворног језика замењује одговарајућом у циљном или се пак задржава оригинална симболика. Превођење као стваралачки поступак доводи нас до закључка да је преведено дело заправо ново уметничко дело. Образлажући ову идеју, Венути истиче утопијску димензију превођења, с обзиром на то да преведено дело подразумева креирање имагинарне заједнице за коју се преводи, а која је различита од заједнице изворне читалачке публике (2000: 485).

Наука о превођењу за сада није превише одмакла када се ради о проучавању културолошких фактора превођења. Међутим, добру полазну тачку за даљу анализу представља признавање чињенице да ови фактори играју важну улогу пре свега у књижевном преводу. На тај начин јавља се могућност да ће даље студије допринети развоју њиховог системског проучавања. Корак који за почетак треба предузети јесте укључивање науке о превођењу у академско проучавање језика у већој мери, са посебним освртом на књижевну литературу.

Цитирана литература

- БАБА 1994: Bhabha, Homi. *The Location of Culture*. London and New York: Routledge, 1994.
- БАСНЕТ 2014: Bassnett, Susan. *Translation Studies*. London and New York: Routledge, 2014.
- БРИСЕТ 1996: Brisset, Annie. "The Search for a Native Language: Translation and Cultural Identity." *The Translation Studies Reader*. Ed. Lawrence Venuti. London and New York: Routledge, 1996. 343–375.

- ВЕНУТИ 1996: Venuti, Lawrence. "Translation, Community, Utopia." *The Translation Studies Reader*. Ed. Lawrence Venuti. London and New York: Routledge, 1996. 468–488.
- ВЕНУТИ 1998: Venuti, Lawrence. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. London and New York: Routledge, 1998.
- ГЛИД 2012: Gleed, Kim Allen. "Returning to 'Ithaca' in Translation." *Translation and Literary Studies*. Eds. Marella Feltrin-Morris, Deborah Folaron & María Constanza Guzmán. London and New York: Routledge, 2012. 7–15.
- ЕВАН ЗОХАР 1990: Evan-Zohar, Itamar. "The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem." *The Translation Studies Reader*. Ed. Lawrence Venuti. London and New York: Routledge, 1996. 192–197.
- ЛИВИР 1996: Lefevere, André. "Mother Courage's Cucumbers: Text, System and Refraction In a Theory of Literature." *The Translation Studies Reader*. Ed. Lawrence Venuti. London and New York: Routledge, 1996. 233–249.
- ЛИВИР 1998: Lefevere, André. "Chinese and Western Thinking on Translation." *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. Eds. Susan Bassnett and André Lefevere. Bristol: Multilingual Matters Ltd, 1998. 12–25.
- ЊУМАРК 1988: Newmark, Peter. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice-Hall International, 1988.
- ПАРКС 2007: Parks, Tim. *Translating Style: A Literary Approach to Translation, A Translation Approach to Literature*. London and New York: Routledge, 2007.
- ПЕТЕРСОН 1999: Petersson, Bo. "The Postcolonial Turn in Literary Translation Studies: Theoretical Frameworks Reviewed", *Canadian Aesthetics Journal, Vol. 4.*, 18, October, 1999, <http://www.uqtr.ca/AE/vol_4/petter.htm> 15.4.2014.
- СИБИНОВИЋ 1990: Сибиновић, Миодраг. *Нови оригинал*. Београд: Научна књига, 1990.
- СИМЕОНИ 2007: Simeoni, Daniel. "Translation and Society: The emergence of a conceptual relationship." *In Translation: Reflections, Refractions, Transformations*. Eds. Paul St-Pierre and Prafulla C. Kar. Philadelphia: John Benjamins B.V., 2007. 13–26.
- СТОЈНИЋ 1980: Стојнић, Мила. *О превођењу књижевног текста*. Сарајево: Свјетлост, ООУР Завод за уџбенике, 1980.
- ТИМОТСКО 1999: Tymoczko, Maria. "Post-colonial writing and literary translation." *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. Eds. Susan Bassnett and Harish Trivedi. London and New York: Routledge, 1999. 19–40.
- ХЕРМАНС 1985: Hermans, Theo. *The Manipulation of Literature Studies in Literary Translation*. London and New York: Routledge Revivals, 1985.

Katarina M. Ilić

THE SOCIO-CULTURAL ASPECTS OF LITERARY WORK TRANSLATION

The main objective of this paper is to highlight the fact that translation activity is not only a linguistic operation, but that it is closely related to cultural studies, especially when it comes to translating literary texts. For this reason, it is necessary to approach a literary text as a unique meaningful unit which is to be placed in a broader social, ethnic, national and temporal context. Given that a work reflects the culture of a people, translation does not represent a confrontation of two languages, but two cultures. In this sense, this paper discusses several factors related to the manner in which translation is treated and developed in a cultural context, from the civilization treatment of 'Otherness,' through historical turning point in translating literary works, to different translations of different types of literary texts.

Key words: translation, translation studies, cultural studies, literary work

